

AYOLLAR JINSIY A’ZOLARINING KLINIK ANATOMIYASI VA FIZIOLOGIYASI

Tilyavova Sitara Amirzoda

Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti o‘qituvchisi (Phd)

Qo'ldosheva Feruza Ibragim qizi

Do'stmurodova Maqsuda G'ayratovna

Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti

Akusherlik va ginekologiya yo‘nalishi 1-bosqich ordinatori

Annotatsiya: bu tezis tashqi va ichki jinsiy a'zolari bir biridan ajratish va ularning funksiyasini bilishga qaratilgan

Kalit so'zlar: qin, bachadon, tuxumdon, klitor, qon tomirlar, ichki jinsiy a'zolar, tashqi jinsiy a'zolar, qov, jinsiy lablar, jinsiy bezlar, boylamlar.

Аннотация: данная дипломная работа направлена на разграничение наружных и внутренних половых органов и их функции.

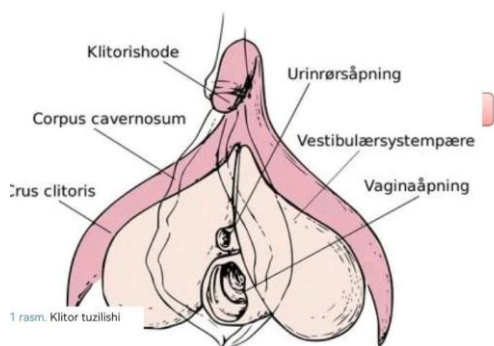
Ключевые слова: влагалище, матка, яичник, клитор, кровеносные сосуды, внутренние половые органы, наружные половые органы, вульва, половые губы, половые железы, половые органы.

Abstract: this thesis is aimed at distinguishing between external and internal genitalia and their function.

Key words: vagina, uterus, ovary, clitoris, blood vessels, internal genitalia, external genitalia, vulva, labia, gonads, genitals.

Ayol jinsiy organlarining tuzilishi va funksiyalari haqidagi ta'limot akusherlik bilan ginekologiyaning ilmiy asosidir. Shu sababli akusherlik kursi hamisha ayol jinsiy organlarining anotomiyasi va fiziologiyasini o'rganishdan boshlanadi.

Ayol jinsiy organlarini tashqi va ichki jinsiy organlarga bo'linadi. Tashqi jinsiy organlar asosan jinsiy his organlari hisoblanadi; ichki jinsiy organlar homilani yetishtirish va bola tug'ish funksiyasini o'taydi.

Tashqi jinsiy organlarga:

Qov

Katta jinsiy lablar

Kichik jinsiy lablar

Klitor

Qin dahlizi

Uning katta bezlari- Bartolin bezlari kiradi.

Tashqi va ichki jinsiy organlar ortasidagi chegara qizlik pardasidir.

Ichki jinsiy a'zolarga quyidagilar kiradi:

Qin

Bachadon

Bachadon naylari

Tuxumdonlar kiradi.

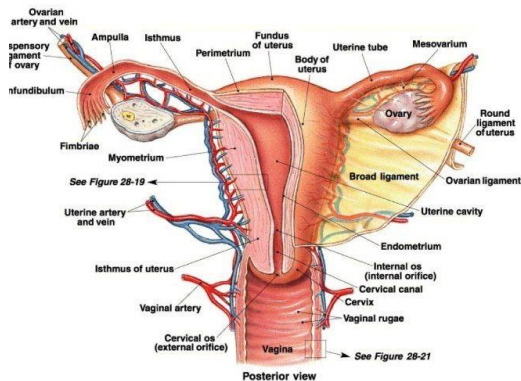
Tashqi jinsiy organlarga qov, katta jinsiy lablar, kichik jinsiy lablar, klitor, qin daxlizi, uning katta bezlari Bartolin bezlari kiradi. Tashqi va ichki jinsiy organlar ortasidagi chegara qizlik pardasidir.

Qov(monsveneris) simfizning oldingi va yuqori tomonida yotgan, teri ostidagi yog' qatlami qalin boladigan uchburchak tepacha (qov do'mbogi)dan iborat.

Qovning yuqori chegarasi terining kondalang egatchasidan iborat bolib, qov usti burmasi deb ataladi; qovdan ong va chap tomonida qov burmalari bor; qov orqatomonda katta jinsiy lablarga qo'shilib ketib jun bilan qoplangan.

Qovda jun osishi tuxumdonlarning va qisman buyrak usti bezlari postlogining faoliyatiga bogliq. Ba'zi ayollarda jun erkaklardagiga oxshash joylashadi yoki siyrak rivojlanadi, bu esa jinsiy organlarining gormonal faoliyatining buzilishidan dalolat beradi.

Katta jinsiy lablar (labia pudendae majora)- uzunasiga ketgan, jinsiy yoriqni ikkala tomondan chegaralab turadigan ikkita teri burmasidir.

Teri ostida qalin yog qatlami bor, undan tomirlar, nervlar va fibroz tolalari otadi. Katta jinsiy lablar oldingi tomonda qov terisiga otadi, orqa tomonda esa sekin – asta torayib pastga tushadi va orta chiziqda bir biriga qoshilib, orqadagi bitishma (commissura labii posterioris) ni hosil qiladi.

Jinsiy lablar bagrida qin daxlizining katta bezlari – Bartolin bezlari(glandulae Bartholinii) joylashgan.

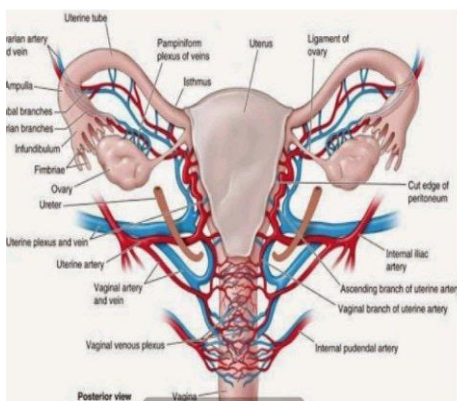
Ular yumaloq, loviyadek keladigan alveolyar- naysimon bezlaridir. Bezlarning alveolalari epiteliy bilan qoplangan, bu epiteliy sekret ishlab chiqaradi. Sekret bez yoli orqali tashqariga chiqadi, bu yolning uzunligi 1,5-2 smni tashkil etadi. Bezlar katta jinsiy lablarning orqa bolimlari bagrida yotadi. Ularning chiqarish yollari kichik jinsiy lablar bilan qizlik pardasi (yoki uning qoldiqlari)dan hosil bolgan egatga ochiladi.

Orqadagi bitishma bilan orqa chiqaruv teshigi (anus) ortasidagi soha oraliq (perineum) deb ataladi.

Kichik jinsiy lablar (labia pudendae minora) – uzunasiga ketgan teri burmalarining ikkinchi jufti bolib, katta jinsiy lablardan ichkarida, ularning asosi boylab yotadi.

Klitor (clitoris) – kichkina konussimon tuzilma (erkaklar penisiga analog organ) bolib, qoshilib ketgan ikkita (gorsimon) tanadan iborat. Gorsimon tanalarda tutash boshliqlar bor, tomirlardan keladigan qon shu boshliqlarda aylanib yuradi. Klitor qon tomirlari va nervlarga boy: terisida nerv oxirlari juda kop. Klitor funksiyasi jihatdan jinsiy his organidir. Jinsiy qozgalish paytida arterial qonning tez kelishi va venoz qonning sekinroq oqib ketishi natijasida klitor kattalashadi va zichlashadi (erektsiya).

Qin dahlizi (vestibulum vaginae) – oldingi tomonidan klitor, orqa tomonidan katta jinsiy lablarining orqadagi bitishmasi, ikki yon tomonidan kichik jinsiy lablarining ichki yuzasi bilan chegaralangan. Qin dahlizining yuqoridagi qin tomonidagi chegarasi qizlik pardasi (yoki uning qoldiqlari) dan iborat. Qin dahliziga uretra (siydik chiqarish kanali) ning tashqi teshigi, Bartolin bezlarining chiqarish yollari ochiladi.

Siydik chiqarish kanali (urethra) – siydik chiqarish kanalining tashqi teshigi klitordan 2-3 sm orqada bolib, yumaloq ba'zan yoriq, yulduz yoki yarim oy shaklidir. Uretraning boyi ayollarda 3-4 sm, eni ozgaruvchan, kanali oson choziladi (diametri 1 sm gacha boradi va undan ham oshadi).

Uretraning tashqi teshigidan yon tomonda nayga oxshash tarmoqlanuvchi tuzilmalar – parauretral yollar (Skin bezlari) bor, bu yollarning boyi 1-2sm. Ularning tashqi teshiklari yaqinidan ochiladi. Parauretar yollarning sekreti uretraning tashqi teshigini namlab turadi.

Qizlik pardasi (hymen) – qoshuvchi toqimadan tuzilgan bolib, iffatli qizlarda qin ogzini toshib turadi. Qizlik pardasi tashqaridan va qin tomondan kop qavatli yassi epiteliy bilan qoplangan, qoshuvchi toqimadan tuzilgan negizida muskul elementlari, elastik tolalar, qon tomirlari, nervlar bor. Shunga yarasha qizlik pardasi halqasimon, yarimoysimon, naysimon shaklda boladi.

ICHKI JINSIY ORGANLAR (GENITALIA INTERNA)

Ichki jinsiy organlarga qin, bachadon, uning naylari (tuxum yollari) va tuxumdonlar kiradi. Qin (vaginas, colpos)- kichik chanoqning ortasida yotgan naysimon muskulli elastic organdir. Qinning boyi va eni ancha ozgaradi. Qinning oldingi devori orta hisobda 7-8 sm, orqa devoriesa 1,5-2 sm uzunroq. Qin choziluvchanligiga yarasha eni ozgaradi, u orta hisobda 2-3 sm boladi, shu bilan birga qinninig pastki bolimi torroq, yuqori bolimi kengroq. Qin boshligiga yuqoridan bachadon boynining qindagi qismi (portio vaginalis) turtib chiqib turadi. Qin devorlari bachadon boynining qindagi qismi atrofida gumbazsimon chuqurchalar hosil qiladi, ular qin gumbazlari, deb ataladi. Qin gumbazlari tortta: oldingi (bachadon boynidan oldingi tomonda), orqadagi (bachadon boynidan orqa tomonda), ong va chap gumbazlar. Orqadagi gumbaz oldingi gumbazdan chuqurroq, jinsiy aloqada shaxvat (sperma) orqadagi gumbazda toplanadi, urugli suyuqlik (sperma) shu gumbazdan bachadon boynining tashqi teshigiga, songra bachadon boshligiga kiradi.

Mikroflora xarakteriga qarab qin tozaligi tort darajaga bo'linadi.

T o z a l i k n i n g b i r i n c h i d a r a j a s i. Qin sekretida faqat qin batsillalari va epiteliy hujayralari bor. Reaksiyasi kislotali.

T o z a l i k n i n g i k k i n c h i d a r a j a s i. Qin batsillalari kamroq yakkam – dukkam leykotsitlar va somma variable tipidagi bakteriyalar (bukilgan anaerob tayoqchalar), kopgina epiteliy hujayralari topiladi. Reaksiyasi kislotali. Tozalikning birinchi va ikkinchi darajalari normal hisoblanadi.

Tozalikning uchinchi darajasi. Qin batsillalari kam, bakteriyalarning boshqa turlari (ayniqsa kokklar) koproq, bir talay leykotsitlar topiladi. Reaksiyasi sal-pal ishqoriy.

Tozalikning tortinchi darajasi. Qin batsillalari yoq, patogen mikroblar (kokklar, comma variabile, tirixomonadalar va hokazo) bilan leykotsitlar juda kop. Reaksiyasi ishqoriy.

Tozalikning uchinchi va tortinchi darajalari odatda patologik protsesslarga yoldosh boladi.

Bachadon (uterus)-silliqlik muskulli kovak organ bolib, shaklan oldindan orqaga qarab sal-pal yassilangan nokka oxshaydi.

Bachadonning quyidagi bolimlari bor:

1) tanasi (corpus)

2) bogzi (isthmus)

3) boyni (cervixsollum). Bachadonning zalvorliroq yuqori qismini tanasi deb atashadi.

Bachadon bo'gzi tanasi bilan boynini orasidagi qariyb 1sm uzunlikdagi qismidir. Bogiz ichi kanal bolib, yuqorida bachadon boshligiga, pastda bachadon boynining kanaliga otadi. Bachadon boyni bachadonning qinga suqilgan kambar pastki uchidir. Bachadon boynining quyidagi qismlari bor: a) qindagi qismi (portio vaginalis) qin boshligiga turtib chiqib turadi va b.) qin ustidagi qismi (portio supravaginalis), qin devorlarining bachadon boyniga yopishadigan joyidan yuqoriroqda boladi) Bachadon boyni silindrik shaklda yoki tashqi teshikka tomon sal pal torayib boradi (silindrik – konussimon forma).

Butun bachadonning boyi 8 sm, uzuniliging $\frac{2}{3}$ qismi tanasiga va $\frac{1}{3}$ qismi boyniga togri keladi. Bachadonning tubi sohasidagi eni 4-5,5 sm, devorlarining qalinligi 1-2 sm. Boyida bolmagan soglom ayol bachadonining vazni 50 gr dan 100 gr gacha boradi.

Bachadon devorlari uch qavat:

- a) shilliq parda
- b) muskul qavati
- v) seroz qavati (qorin pardasi).

Bachadoning shilliq pardasi (endometrium) bir qavatli silindrik tukli epiteliy bilan qoplangan.

Muskul qavati (miometrium) - bachadonning eng qalin qavatidir. U silliq muskul tolalarining qalin tutamlar chigalidan iborat bolib, tolalar orasida qoshuvchi toqima qatlamlari bor.

Bachadonning seroz (qorin parda) qavati (perimetrim) – bachadonning tashqi qavatidir. Qorin pardasi qorin oldingi devorining ichki yuzasidan qovuqqa, songra bachadon va naylarining oldingi yusaziga otadi. Bachadon bola tugish funksiyasini o`taydi.

Yetuklik davrining boshidan oxirigacha katta yoshli ayol bachadonning shilliq pardasida togri tartib bilan takrorlanuvchi murakkab ozgarishlar roy berib, homiladorlik uchun qulay sharoit tugdiradi.

Bachadon naylari (tubae uterinae salpinges) ni tuxum yollari deb ham atashadi. Bachadon naylari bachadonning yuqoridagi burchaklaridan (tubidan) boshlanib, serbar boylamning yuqori chekkasi boylab chanoqning yon devorlariga boradida (ampulla tubae) voronka bilan tugaydi. Bachadon naylarini boyi 10-12 sm, eni har xil - bachadon burchagi yaqinida torroq, erkin uchiga tomon kengroq. Bachadon nayi quyidagi bolimlariga ajratiladi:

- 1) intersitsial qismi (pars intersitalis) –bachadon nayining bachadonga otadigan qismi;
- 2) bogiz yoki istmus qismi (pars istmica)- bachadon nayining ortadagi bolimi;

3) ampulyar qismi (pars ampullaris) bachadon nayining kengaygan va voronka shaklida tugaydigan qismi. Bachadon naylarining devorlari uch qavat: shilliq parda, muskul qavati va seroz qavat (qorin pardasi).

Tuxumdonlar (ovaria)- ayolning bir juft jinsiy bezidir. Tuxumdon bodom shaklida bolib, boyi 3,5-4 sm, eni 2-2,5 sm qalinligi 1-1,5 sm, vazni 6-8 g. Qarilik davrida tuxumdonlar zichlashadi, kichrayadi, ularda yamoq toqimasi taraqqiy etadi.

Tuxumdonning bir chekkasi serbar boylamning orqadagi varagiga suqilgan; qolgan hamma yuzasi qorin pardasi bilan qoplanmagan bolib, kichik chanoqning qorin boshligiga bemalol chiqib turadi. Tuxumdonni 1) bachadoning serbar boylami, 2) tuxumdoning oz boylami, 3) voronka-chanoq boylami osilgan holatda ushlab turadi.

Tuxumdonlar eng muhim funksiyalarini o'taydi. Yetuklik davrining boshidan oxirigacha tuxumdonlarda tuxum hujayra yetiladi, bu - ritm bilan takrorlanadigan protsessdir. Tuxumdonidan ishlab chiqariladigan gormonlar (jinsiy gormonlar) ayolning butun organizmiga va jinsiy organlariga ta'sir etadi. Tuxumdon gormonlari ayol organizmiga xos belgilarning taraqqiy topishiga imkon beradi.

Balog'atga yetish davrida jinsiy organlar (bachadon naylari, bachadon, qin, tashqi jinsiy organlar) tuxumdon gormonlarining ta'sirida rivojlanadi. Qiz balog'atga yetgach bu gormonlar organizmni homiladorlikka tayyorlaydigan siklik jarayonlarda qatnashadi.

JINSIY ORGANLARNING BOYLAMLAR APPARATI

Ichki jinsiy organlarning osib turuvchi apparatiga quyidagi boylamlar kiradi.

- 1) Yumaloq boylamlar (lig rotundum)silliq muskullardan va qoshuvchi toqimidan tuzilgan bolib, 10-12 sm uzunlikdagi kanopga oxshaydi.
- 2) Serbar boylamlar (ligiatum)- qorin pardasining qoshaloq varaqlari bolib, bachadoning yon bolimlaridan chanoqning yon devorlariga boradi.

3) Dumgaza - bachadon boylamlari (lig sacro-uterinum) bachadonning orqa yuzasidan bachadon tanasi bilan boyni oraligida boshlanib, orqaga ketadi va togri ichakni ikki tomondan orab, dumgazaning oldingi yuzasiga yopishadi.

4) Tuxumdonlarning oz boylamlari (lig ovarii proprium) bachadon tubidan (bachadon naylari chiqadigan joyning orqarogi va pastrogidan) boshlanib, tuxumdonlarga boradi.

KICHIK CHANOQ KLECHATKASI

Bachadon atrofidagi (parametral) kletchatka (parametrium) bachadonning bolimlaridan chanoqning yon devorlarigacha serbar boylamlarining varaqlari ortasidagi kamgakni toldiradi.

Qovuq atrofidagi (paravezikal) kletchatka qovuq atrofidagi bosh joylarni toldiradi; qovuqning oldingi va orqa tomonida koproq boladi.

Qin atrofidagi (paravaginal) kletchatka qinni orab turadi, asosan qinning yon devorlaridan chanoq devorlarigacha davom etuvchi kamgakda joylashadi.

Togri ichak atrofidagi (pararektal) kletchatka togri ichak atrofida joylashadi.

Chanoq kletchakasining yuqorida korsatilgan hamma bolimlari bir-biridan yakkaalanmas, balki qoshuvchi toqima tarkibidagi kopgina elementlar yordamida biri-biri bilan boglangan.

JINSIY ORGANLARINING QON TOMIRLAR SISTEMASI

Tashqi jinsiy organlar uyatlik arteriyasidan qon oladi. Uyatlik arteriyasi (a. pudenda) ichki yonbosh arteriyasidan boshlanib, pastga tushadi-da, chanoq, boshligidan chiqib, tashqi jinsiy organlarga, oraliqqa qinga va togri ichakka tarmoqlar beradi.

Bachadon arteriyasi (a. uterina) bir juft tomir bolib, qorin pastki arteriyasidan boshlanadi, serbar boylamlar asosida yotgan parametral kletchatka orqali bachadonga boradi, yol- yolakay siydik yoli (ureter) bilan kesishadi, bachadonning yon yuzasiga ichki teshik roparasida yaqinlashadi.

Tuxumdon arteriyasi (a. ovarica) bir juft tomir bolib, qorin aortasidan (buyrak arteriyasi chiqqan joyning bir muncha pastrogidan) boshlanadi, siydik yoli (ureter) bilan, birgalikda pastga tushadi, voronka chanoq boylami orqali serbar boylamning yuqori bolimiga otadida, tuxumdonga va bachadon nayiga tarmoqlar beradi; tuxumdon arteriyasining oxirgi tarmogi bachadon arteriyasining oxirgi bolimi bilan anastomozlanadi. Jinsiy organlarining arteriyalariga bir nomli venalar yoldosh boladi, shu bilan birga har bir arteriya yonida ikki vena yotadi. Ichki jinsiy a'zolarining venalari chigallar hosil qiladi.

JINSIY ORGANLARNING NERV SISTEMASI

Simpatik nerv sistemasining jinsiy organlarini innervatsiyalaydigan tolalari aorta chigali bilan quyoshsimon chigaldan boshlanib, pastga yonaladi va V bel umurtqasining roparasida qorin pastining yuqori chigalini hosil qiladi. Bu chigallardan nerv tolalari bachadon bilan qin ortasidagi chigal yoki chanoq chigali (plexus utero-vaginalis, s. pelvici) degan qalin chigalga boradi. Bachadon bilan qin ortasidagi chigaldan simpatik va parasimpatik tolalar chiqib, qin, bachadonni, bachadon naylarining ichki bolimlarini qovuqni innervatsiyalaydi. Bachadon tanasi asosan parasimpatik tolalar bilan innervatsiyalanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ya.N.Allayarov akusherlik va ginekologiya kitobi 352-380- betlardan
2. M. F Ziyayeva, G. X. Mavlyanova ginekologiya kitobi 2018 14-19 betlar
3. <https://avitsenna.uz/hayz-funksiyasining-buzilishi/>
4. <https://www.savol-javob.com/hayz-haqida-toliq-malumot/>
5. <https://avitsenna.uz/hayz-funksiyasining-buzilishi/>
6. BuxTI axborot resurs markazi
7. Sammi 1-son akusherlik va ginekologiya kafedraasi ilmiy bazasi
8. Med24